

Tjerk Hiddes 350

Jeanine Otten*

HARLINGEN – Oeps! Bijna waren we het vergeten! Tjerk Hiddes' 350ste sterfdag. Zaterdag 6 augustus 2016 om 14.00u leggen het Gemeentearchief Harlingen en Vereniging Oud Harlingen een bloemetje bij het Tjerk Hiddes-monument op de Grote Bredeplaats, ter gelegenheid van de 350ste sterfdag van de Friese zeeheld en inwoner van Harlingen Tjerk Hiddes de Vries. De beheerder van het Gemeentearchief trakteert op zelfgemaakte boffert (ook wel poffert, trommelkoek of ketelkoek genoemd: een soort van tulband). Nannetje Atses, de vrouw van Tjerk Hiddes, moet die voor hem hebben gemaakt, want een boffertpan werd na hun dood in hun keukeninventaris aangetroffen.

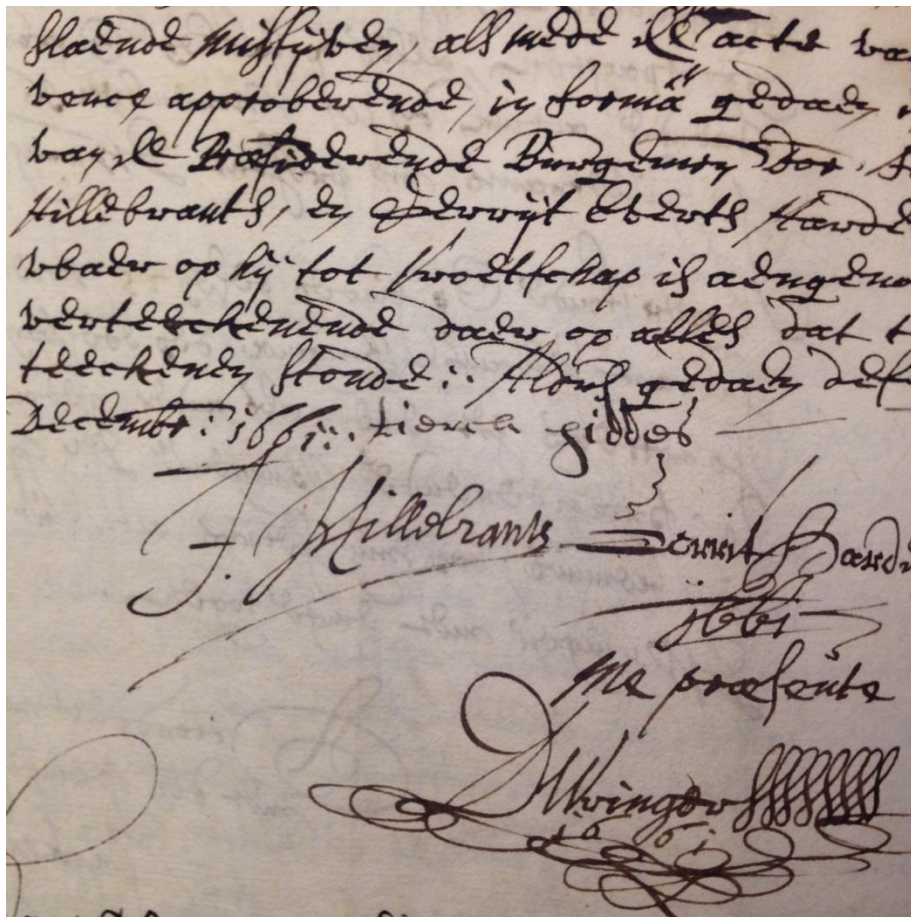

*Onthulling van het Tjerk Hiddes-Monument op de Grote Bredeplaats in 1934.
(Fotocollectie Hannemahuis, 1-0223)*

Met pracht en praal

Op 6 augustus 1666 stierf Tjerk Hiddes in Vlissingen aan zijn verwondingen, opgelopen in de Engelse-Nederlandse Tweedaagse Zeeslag. Op 18 augustus 1666 werd hij met pracht en praal op staatskosten begraven in de Grote Kerk in Harlingen. Helaas is zijn graf bij de verbouwing van de Grote Kerk in de achttiende eeuw verloren gegaan. Tjerk Hiddes, zich later noemend 'De Vries' als verwijzing naar zijn Friese wortels, werd op 6 augustus 1622 in Sexbierum geboren als zoon van een molenaar, en trouwde in 1648 met de Harlingse Nannetje Atses. Hij maakte carrière in de koopvaart en klom op van schipper in 1654 tot luitenant-admiraal van de Friese Admiraliteit in 1665. In Harlingen kocht hij voor 1000 gulden in februari 1654 het huis Vijver 4. Hier woonde hij tot april 1666, daarna huurde hij een woning in de stad. Op 9 december 1661 werd hij gekozen tot vroedsman en hij zat tot zijn dood in 1666 in de vroedschap van Harlingen. Zijn bescheiden handtekening 'tierck hiddes' is terug te vinden in het Gemeentearchief Harlingen in het Hannemahuis, in het Resolutieboek van het stadsbestuur van Harlingen. Tjerk Hiddes vocht in de Engels-Nederlandse oorlogen, nu 350 jaar

geleden. Deze bloedige zeeoorlogen gingen om de handelsposities veilig te stellen. Vier dagen nadat Tjerk Hiddes de Vries aan zijn verwondingen was bezweken, werd in Harlingen zijn zoon Tjerk geboren, waarbij moeder Nannetje overleed aan de gevolgen van de bevalling. De drie nagelaten weeskinderen van Tjerk Hiddes werden toegewezen aan hun oom Barend Hiddes de Vries, kapitein bij de Friese Admiraliteit.

A photograph of a handwritten document in Dutch. The text is written in a cursive script. The visible text includes: "staende nuffigen, als mede in t'acte van", "vanc apptobevende, in forma gedaen in", "van de Bredewijde Burgemeester, de", "Hildebrandt, de Jeroen Eberts staver", "vader op hij tot woelfchap is aengeno", "ventelkenende vader op alles dat t", "teekendy stonde: Alom gedaen dese", "december: 1661: t'overa giddes". Below the text, there are several signatures. The most prominent one is "T. Hiddes de Vries" followed by "Barend Hiddes de Vries" and "Me present". There are also some illegible scribbles at the bottom.

In het midden de handtekening van Tjerk Hiddes de Vries: 'tierck hiddes'. (Gemeentearchief Harlingen, Oud Archief Harlingen, invnr 16, Resolutieboek van de Magistraat van Harlingen, 1661, 9 december).

Portret en lineschip

Zijn in 1667 gegraveerde portret werd uitgegeven door de Harlinger boekverkoper, drukker van de Admiraliteit en de stad Harlingen, Hero Galama. Hero Galama stuurde op 5 juni 1667 een exemplaar aan raadspensionaris Johan de Witt in Den Haag. Deze stuurde de prent echter op 24 juni terug met de mededeling dat hij het gebaar waardeerde, maar als raadspensionaris geen geschenken mocht aannemen. Wel schreef Johan de Witt nog dat hij Tjerk Hiddes zeer had gewaardeerd vanwege zijn uitzonderlijke goede diensten en zijn "wijs beleydt en getoonde couragie" ten dienste van de Staat. Er moeten meer portretten van hem zijn geweest. We weten dat admiraal Michiel de Ruyter (1607-1667) een portret van de gesneuvelde Tjerk Hiddes de Vries in zijn voorkamer had hangen. En uit de boedelinventaris van de bezittingen van Tjerk Hiddes uit 1667 blijkt dat er drie geschilderde portretten in zijn huis hingen, van hemzelf, zijn vrouw en dochter. Waar deze zijn gebleven, is niet bekend. Een uniek zeventiende-eeuws schilderij, vervaardigd door Abraham Storck, waarop het lineschip Friesland (of Groot Frisia) van Tjerk Hiddes is afgebeeld, is onlangs verworven door het Fries Scheepvaartmuseum in Sneek. Het schip werd in 1665 gebouwd in Harlingen in opdracht van de Friese Admiraliteit.

Portret van Tjerk Hiddes de Fries, uitgegeven in Harlingen door Hero Galama, boekdrukker en boekverkoper. De gravure is in 1667 gegraveerd door Abraham Blotelingh naar een tekening van Gerbrand van Eeckhout. (Collectie Hannemahuis, invnr 13)

Heldenverering

In de vorige twee eeuwen, de tijd van de nationale heldenverering, zijn diverse pogingen gedaan Tjerk Hiddes de Vries met een standbeeld te eren. In de negentiende eeuw werden in allerlei plaatsen in Nederland standbeelden van nationale helden opgericht, men sprak zelfs van een 'standbeeldenmanie'. In Friesland vond men het in 1842 ook tijd om een standbeeld voor Tjerk Hiddes op te richten, dit plan viel echter in duigen. In 1924 startte een geldinzamelingsactie, op initiatief van een comité bestaande uit Nicolaas Simonsz, burgemeester van Harlingen, secretaris dr S. Ferwerda en penningmeester A.E. Hannema. Het geld kwam met dubbeltjes en guldens maar mondjesmaat binnen. De Gemeenteraad van Harlingen gaf in 1925 als gebaar van sympathie voor de actie tien gulden. Pas nadat de Vereeniging voor Handel, Scheepvaart en Nijverheid een aanzienlijk bedrag van enkele duizenden guldens had geschonken, kon het monument in 1934 worden uitgevoerd. Op 9 september 1934 werd op de Grote Bredeplaats het Tjerk Hiddes-monument onthuld. In 1951 werden de Tsjerk Hiddessluizen in Harlingen geopend, verschillende schepen van de Nederlandse marine werden naar de zeeheld vernoemd, en in de Harlinger buurt Achter De Schouwburg, aangelegd tussen 1911 en 1933, liggen de Tjerk Hiddes de Vriesstraat en de Auke Stellingwerfstraat. In 1932 verscheen een romantisch-historische levensbeschrijving van Tjerk Hiddes, getiteld "Tierck Hiddes de Friesche zeeheld", geschreven door de Fries M. van der Duin (pseudoniem van M. van der Staal, geboren in Akkerwoude 1879) en gebaseerd op diverse archiefbronnen. Op de band van het boek prijkt een tekening door Johan Coenraad Braakensiek van Tjerk Hiddes in zijn admiraalskostuum, bewonderend aangekeken door zijn vrouw. In de vorige eeuw was de naam Tjerk Hiddes de Vries dus zeker nog van betekenis.

Tjerk Hiddes toont zijn admiraalskostuum en admiraalsstaf aan zijn vrouw Nannetje Atses. Tekening door Johan Braakensiek op de omslag van het door M. van der Duin geschreven boek 'Tierck Hiddes de Friesche Zeeheld', 1932. Collectie Hannemahuis, invnr 5581.

Grootscheepse herdenking 300ste sterfdag

De 300ste sterfdag van Tjerk Hiddes werd op 30 november 1966 zelfs 'grootscheeps' herdacht. De datum was verplaatst vanwege de herdenkingen van Gysbert Japiks 300 en de brand van West-Terschelling 1666. Op het Harlinger stadhuis was een bijeenkomst georganiseerd door het provinciaal bestuur en de gemeente Harlingen. Ds J.J. Kalma had een boekje geschreven, getiteld 'Hwat sil ús Tryn no sizze?', dat werd overhandigd aan Commissaris van de Koningin Linthorst Homan en burgemeester Berend Nauta. De titel van het boekje verwijst naar een anekdote over de promotie van Tjerk Hiddes, toen hij in 1665 door de Friese Staten tot opvolger van de bij Lowestoft gesneuvelde luitenant-admiraal Auke Stellingwerf was benoemd. Toen de Sexbierumer molenaarszoon voor het eerst in zijn admiraalsuniform voor de spiegel stond, zei hij in het Fries: "Wat zal onze Trien nu zeggen?" Tryn was zijn oudste zuster, die hem misschien in zijn jeugd wat had bemoederd en gewaarschuwd voor de gevaren van het zeemansleven.

Andere aanwezigen bij de herdenking waren kapitein-luitenant ter zee A.P.E.J.J. Besnard, commandant van het fregat Tjerk Hiddes, de garnizoenscommandant van de vliegbasis Leeuwarden kolonel J.H. Knoop, de officieren van de patrouillevaartuigen Hadda en Bulgia, die ter ere van deze herdenking in Harlingen lagen, en een groot aantal plaatselijke autoriteiten en vertegenwoordigers van de Fryske Akademy. Ook oud-burgemeester A.E. Hannema en diens echtgenote en burgemeester J. Okkinga van Terschelling waren onder meer op deze bijeenkomst in 1966 aanwezig. De ontwerper van het Tjerk Hiddes-monument, de heer Boeyinga, stuurde een telegram. De directeur van de Fryske Akademy hield een toespraak over het leven van Tjerk Hiddes en de Tweedaagse Zeeslag, en na afloop werd een bescheiden herdenkingstentoonstelling in het Hannemahuis bezocht. 's Avonds was er gelegenheid een concert te beluisteren dat in de Schouwburg door de Marinierskapel werd verzorgd. Eén en ander was zelfs 's avonds op het NTS-televisiejournaal van 23.00 uur te zien, met aandacht voor een gebrandschilderd glas-in-loodruitje met het portret van Tjerk Hiddes, aan het Hannemahuis geschonken door A.C.W. van Riet, eigenaar van Het Heerenlogement in Harlingen. De televisie toonde het met schijnwerpers verlichte rijksmonument op Voorstraat 61, waarvan men toen dacht dat daar Tjerk Hiddes de Vries had gewoond.

Nu zijn we 50 jaar later, en bijna waren we Tjerk Hiddes vergeten. Komt dat omdat de verering van nationale en Friese helden in de loop van de tijd uit de mode is geraakt? Of heeft Tjerk Hiddes ons niets meer te zeggen? Toch willen Vereniging Oud Harlingen en het Hannemahuis deze vergeten Harlinger op zijn 350ste sterfdag eren, omdat hij deel uitmaakt van de Harlinger historie.

*Jeanine Otten is beheerder van het Gemeentearchief Harlingen en collectieregistrator van Gemeentemuseum het Hannemahuis